

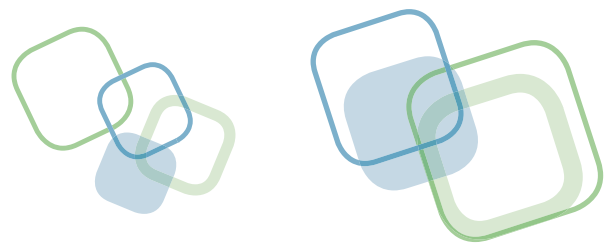
UTJECAJ NAUTIČKOG TURIZMA NA JADRANSKO MORE I OBALU

Institut “Ruđer Bošković”

ŠIBENIK, 2. ADRIATIC BOAT SHOW, 19.09.2009.

STUDIJE UTJECAJA NA OKOLIŠ I NAUTIČKI TURIZAM

Neven Cukrov i Željko Kwokal, ncukrov@irb.hr, kwokal@irb.hr, Zavod za istraživanje mora i okoliša, Institut "Ruđer Bošković", Bijenička cesta 54, 10 002 Zagreb

Turizam je najveća i najraširenija industrija na svijetu, a njen nautički oblik najbrže se razvija. U tom trendu nalazi se i Hrvatska. No kao što su prednosti i velike koristi evidentne, postoji i ona druga strana. To se može pojavljivati u raznim formama, a jedna od njih je nepovoljni utjecaj na okoliš, u ovom slučaju morski. Zbog tog utjecaja koji je i po svojoj prirodi donekle neizbježan, obalne države se trude zakonskim propisima štititi okoliš u procesima njegova lukrativnog korištenja.

Republika Hrvatska u svom bogatom nasljeđu i jurisdikciji ima arhipelaško more i obale (16 posto cjelokupne obale Sredozemnog mora) koje nastoji zaštititi širokim rasponom sredstava i mehanizama, prvenstveno zakonskom regulativom, počevši od Ustava do posebnih zakona i ostalih podzakonskih propisa te propisa lokalnih zajednica.

Jedan od alata zaštite okoliša i obala su i studije o utjecaju zahvata na okoliš koje bi morale biti regulatori antropogenog opterećenja, te garantiraju da izgradnja pojedinih objekata, u ovom slučaju luka nautičkog turizma, ali i luka otvorenih za javni promet marina, ne ugrožava održivo iskorištavanje morskog okoliša.

21

Nautički turizam i resursi

Nautički turizam se po Zakonu o turističkoj djelatnosti Republike Hrvatske definira kao: "plovidba i boravak turista - nautičara na plovnim objektima i u lukama nautičkog turizma radi odmora i rekreacije".

Slika 1a: Razvedena obala pogodna za razvoj nautičkog turizma

On uključuje plovljenje vlastitim i unajmljenim brodovima za rekreaciju, razonodu i sport te boravak u lukama posebne namjene kao i u svim drugim dostupnim mjestima za koje ne postoji zabrana ili ograničenje.

Također uključuje i sve direktne i indirektne djelatnosti vezane za funkcioniranje marina.

No da bi se nautički turizam razvijao i da bi bio konkurentan, potreban je odgovarajući, najvažniji resurs, a to je atraktivan obalni prostor.

Jadransko more na svojoj istočnoj hrvatskoj obali, je arhipelaško more sa 6278 km obale gdje dominira obalna linija otoka koja predstavlja 33 posto obalne linije svih otoka Sredozemnog mora.

Slika 1b: Razvedena obala pogodna za razvoj nautičkog turizma

22

Visok faktor razvedenosti obale, povoljna klima, nacionalni parkovi i parkovi prirode kao prirodne atrakcije, očuvano podmorje, te slijed vrijednosti kao što su kulturno povijesne vrijednosti, bioraznolikost, čistoća mora, estetske vrijednosti krajobraza predstavljaju prirodne vrijednosti resursa nautičkog turizma kojima Republika Hrvatska raspolaže (Slika 1).

Sve ove vrijednosti i resursi koji predstavljaju čimbenike atraktivnosti nautičkog turizma nalaze se pred ugrozama koje se u najširem smislu mogu svesti pod: zagađenje okoliša i devastacija obale.

Svaki razvoj koji koristi spomenute vrijednosti ne smije slijediti logiku promotora profita sada i pod svaku cijenu, a sutra što bude. Prostor je posebno osjetljiv, jer korišten za neku aktivnost često ne može biti korišten za drugu, a još teže ga je ili nemoguće vraćati u prijašnje stanje. Dakle razvoj nautičkog turizma s obzirom na njegove resurse treba biti racionalan, i nadasve održiv.

Efekti nautičkog turizma

Pozitivni efekti očituju se na cjelokupnoj razini turizma u zemlji, a posebice, što je izrazito važno, na nivou manjih obalnih i otočkih zajednica. Općenito se to ostvaruje kroz čitav niz djelatnosti: iznajmljivanje plovila, servisi raznih vrsta, trgovinu, restoranske, hotelske i ostale smještajne usluge, prodaja poljoprivrednih dobara, brodogradnja s radionicama za popravke te sve djelatnosti vezane za djelovanje luka nautičkog turizma.

Sve ovo potiče ostvarenje dodatnih prihoda lokalnog stanovništava koje se ogleda kroz zapošljavanje, a rezultat je porast standarda te u krajnjoj posljedici i ostajanjem mladih ljudi na otocima. No ono što je važno kod turizma općenito, a kod nautičkog posebno, je već spomenuti negativan utjecaj na okoliš koji je izrazito kompleksan i slojevit, ali čije je efekte moguće, ako ne zaobići, a ono svakako umanjiti ili čak neutralizirati izrazito pažljivim planiranjem i provođenjem održivog razvoja.

Nikada se više, kao danas, plovila nisu koristila za užitak, odmor, razonodu i sport, bez obzira da li se radi o plovilima za nekoliko ljudi ili nekoliko tisuća ljudi. Svi ti nautičari i morem putujući turisti prioritetno vole doći u područja, obale netaknute prirode, prirode kakva je bila nekada. No kada posjeti postaju učestali, planirani i skoro "linijski" ti prostori prestaju biti ono što su bili i zašto ih se posjećuje. Tome slijede izgradnje luka

Slika 2a: Primjer antropogeno uništene obale...

Slika 2b: ... i kasnija prenamjena u luku nautičkog turizma

nautičkog turizma kao u slučaju naših nacionalnih parkova i parkova prirode, gdje se grade turistički objekti. Sidrišta se grade na krivim mjestima (slaba izmjena vode) ili se u regularnim sidrištima dozvoljava prenapučenost sidrenja što ugrožava sigurnost ljudi i plovila. Pa se ugrožava čistoća mora (otpad, kaljužne i otpadne vode, fekalne vode) uzurpira se pomorsko dobro i agresivno se uništava nasipavanjem i gradnjom riva, lukobrana i čitavih umjetnih obala, što sve skupa, na kraju stvara veliko štetu za malu, ako uopće, korist.

Agresivnom i pretjeranom komercijalizacijom, prostori i obale gube svoju atraktivnost, slabi interes za njih i nautičari se okreću drugim odredištima.

Zbog navedenih razloga, pokušava se smanjiti pritisak na obale i sve aktivnosti staviti u okvire održivosti. Tako se u mnogim zemljama Sredozemnog mora organizirano postavljaju ograničenja izgradnji marina. EU također traži racionalizaciju korištenja obala te svojim direktivama izrazito zabranjuje, recimo, izgradnju marina u “prirodno osjetljivim” područjima.

Zakonska uređenost

Republika Hrvatska svjesna važnosti turizma u ukupnoj gospodarskoj djelatnosti, pa tako i nautičkog s jedne strane, te imperativa zaštite esencijalnog prirodnog resursa kojeg ima - obale odnosno morski okoliš općenito - širokom lepezom zakona, uredbi, pravilnika i, preporuka - regulatorno štiti to kompleksno i osjetljivo područje gdje se posebna važnost daje zaštiti okoliša i prostornom uređenju.

Tako se za zaštitu obale od agresivne izgradnje i nasilnih neprirodnih promjena koristi **Zakon o prostornom uređenju i gradnji**, a za zaštitu morskog okoliša od devastacija kemijskog, biološkog, fizičkog, geološkog, oceanografskog karaktera koriste **Zakon o zaštiti prirode**, **Zakon o zaštiti okoliša**, **Nacionalna strategija zaštite okoliša**, **Nacionalni plan djelovanja na okoliš**.

Nadalje načini korištenja prostora uređeni su kroz Strategiju prostornog planiranja, te dokumente prostornog uređenja svih razina. Svi ti zakoni, uredbi i strategije imaju za cilj, između ostalog, da zaštite obalno područje kao jedno od najvrjednijih prirodnih bogatstava Republike Hrvatske. Koliko se u tome uspijeva, naročito u zaštiti Zaštićenog obalnog područja (ZOP) te pomorskog dobra nije predmet istraživanja ovog članka. No kao izraziti važan element-alat namjera i cilja gore spomenutih zakona i propisa služi i **Uredba o procjeni utjecaja zahvata na okoliš** iz koje proizlazi obveza studije o utjecaju zahvata na okoliš.

Slika 3a: Pješčano muljevito dno s vidljivim antropogenim utjecajem

Slika 3b: Pješčano muljevito dno bez vidljivog antropogenog utjecaja

Svakako da je hvalevrijedan doprinos u prepoznavanju korisnosti, ali i opasnosti razvoja nautičkog turizma izražen kroz donošenje **Strategije razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske** koju je Vlada Republike Hrvatske usvojila u prosincu 2008.g.

Studija o utjecaju zahvata na okoliš

Jedna od posebnih glavobolja kod investitora odnosno nositelja zahvata-izgradnje luka nautičkog turizma, vrlo često, je obveza izrade Studije o utjecaju na okoliš. Razlog je premisa da se radi o zakonskoj obvezi, formalnosti, koja konzumira vrijeme i novac. No ne samo što studije takve vrste nisu formalnost nego su od suštinske pomoći kako državi koja skrbi o važnim prirodnim resursima tako i nositeljima zahvata odnosno subjektima koji organiziraju, izgrađuju i koriste marinu.

Zašto?

Mnogobrojne analize, studije, ankete istraživanja i ispitivanja mišljenja i stavova pokazuju da **nautičare kod hrvatskog akvatorija - morskog okoliša najviše privlači čistoća mora i neizgrađenost obale**. To je komparativna prednost koja Hrvatsku stavlja na visoko mjesto sredozemnog okruženja. Vlasnici te organizatori i voditelji marina morali bi biti prvi (osobnim primjerom) koji će paziti na čistoću mora i na preizgrađenost, te devastaciju obale, kako s obzirom na izgradnju marina tako i na njihovo funkcioniranje. **U protivnom stvaraju se kontraproduktivni procesi, gubi se zarada i na kraju smisao postojanja (Slika 3).**

Što zahtijeva studija utjecaja zahvata na okoliš

- Opis samog zahvata-marine da se zna o čemu se uopće radi te o kojim dimenzijama i kapacitetima se radi.
- Zahtijeva davanje nekoliko varijanti rješenja zahvata da bi se moglo izabrati najpovoljniju varijantu za okoliš.
- Zahtijeva podatke o lokaciji marine sa svim ovjerenim izvodima iz prostorno-planske dokumentacije. Ovo je važan moment, jer u slučaju da ne postoji valjana dokumentacija cijeli projekt je pod pitanjem, a studija se ne može napisati.
- Zahtijeva opis postojećeg stanja okoliša na koji bi zahvat mogao imati značajan utjecaj, a to je stanovništvo, životinjski i biljni svijet, meteorološka studija, tlo, obala, more, zrak, graditeljske i arheološke vrijednosti, te krajolik u cjelini.
- Zahtijeva analizu odnosa između buduće marine i zaštićenih područja, te područja ekološke mreže Natura 2000.
- Zahtijeva opis utjecaja marine na okoliš ne samo tijekom funkcioniranja izgrađene marine nego i tijekom izgradnje, te mogućeg prestanka rada marine.
- Zahtijeva opis i analizu mogućih umanjених prirodnih vrijednosti okoliša u odnosu na moguće koristi za društvo i okoliš. Jednostavno, što se dobiva, a što gubi izgradnjom marine.
- Zahtijeva precizan opis prijedloga mjera zaštite okoliša i program praćenja stanja okoliša tijekom građenja i/ili korištenja marine.

25

Uz naglasak na citirane dijelove studije koje smatramo izrazito važnim potrebno je spomenuti i **važnost koju ideja studije daje javnosti**, a to je pravo javnosti na uvid u njen sadržaj. Naime, pri izradi studije, a prije prihvatanja od strane savjetodavnog stručnog povjerenstva koje imenuje Ministarstvo o studiji se provodi javna rasprava. Na javnoj raspravi, koja je oglašena na način predviđen zakonom, mogu sudjelovati svi zainteresirani građani. Njihove kritike i prijedlozi nisu samo informativne prirode nego, ukoliko su utemeljeni, nositelj zahvata mora uzeti u obzir te putem ovlaštenika (institucije koja izrađuje studiju) dati rješenje. Još jedan element uvažavanja javnosti koji studija nosi u sebi je potreba opisa odnosa investitora odnosno nositelja zahvata izgradnje marine s javnošću (iz okruženja zahvata) i prije izrade studije.

Zaključno se može reći da studije o utjecaju zahvata na okoliš, u diskutiranom slučaju, o utjecaju luka nautičkog turizma-marina na morski okoliš, sadrže elemente čuvanja i izvršenja "Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske" i "Programa prostornog uređenja Republike Hrvatske" te dokumenata prostornog uređenja koji iz njih proizlaze na svim nivoima.

Također studije sadrže elemente i zahtjeve za očuvanje bioloških fizičkih, kemijskih, geoloških, kulturno-povijesnih, graditeljskih, arheoloških karakteristika akvatorija i obale kao glavnog prirodnog resursa Republike Hrvatske.

Treba uvijek imati na umu da prirodnost, razvedenost i neizgrađenost obale te čisti morski okoliš su najvažniji razlozi posjeta nautičara Hrvatskoj, od mega jahti do skromnih jedrilica. Svega ostalog ima i drugdje. Svjesni značaja mora i obale na ukupni život ljudi i ostalih živih organizama važno je potruditi se nametnuti održivost gospodarskog razvoja s ravnotežom u prirodi i okolišu. Utjecaj razvoja na okoliš ne pokazuje se u kratkom vremenskom periodu tako da izrada tzv. Nultog stanja u okolišu pomaže na vrijeme procijeniti učinke utjecaja razvoja na okoliš te na vrijeme poduzimanje mjera. Zaključno, važno je razvijati svijest svih sudionika kako gospodarskog razvoja tako i društvene zajednice o nužnosti održivog razvoja ili kako su nas naučili “mi smo okoliš samo posudili od budućih generacija”.

Institut "Ruđer Bošković"